

نکات مثبت و منفی طرح پابند الکترونیکی و شرایط استفاده مجرمان از آن بررسی شد

زندان نیمه باز

ایدا پیغامی - شهروند حقوقی | در بسیاری از فیلم‌های سینمایی خارجی بارها دیده‌ایم که برخی از مجرمان مدت زمانی که باید برای مجازات در زندان طی کنند را در خانه خود و کنار خانواده‌شان می‌گذرانند. اما محدودیت‌هایی برای آنها وجود دارد. به‌طور مثال اکثر مجرمانی که می‌توانند مدت زمان مجازات خود را در کنار خانواده‌شان باشند پابند مشکی الکترونیکی همراه دارند که برای این پابندها محدودیت‌های ترددی پیش‌بینی شده است. برخی از مجرمان اجازه ندارند از محدوده خانه‌شان خارج شوند. زیرا بلافاصله بعد از خروج از محدوده مشخص شده رنگ خطر پابند به صاف در می‌آید و نزدیک‌ترین پلیس به سرع مجرم می‌آید تا ببیند علت خروج از محدوده چیست. تصور ما از طرح پابند الکترونیکی تنها به فیلم‌های سینمایی خارجی محدود می‌شود اما جالب است بدانیم که طرح پابند الکترونیکی در کشورهای دیگر مدت زمان زیادی است اجرا می‌شود اما در کشور ما هنوز این طرح به مرحله اجرا نرسیده است. کشور ما یکی از کشورهای است که در دنیا بیشترین تعداد عناوین مجرمانه را به خود اختصاص داده است و این موضوع را حجم بسیار بالای پرونده‌های قضایی در دادگاه‌ها تأیید می‌کند. به‌طوری که رئیس قوه قضائیه در گفت‌وگویی که سال جاری به مناسبت هفته قوه قضائیه داشت، اعلام کرد: «در سال ۱۳۹۵، ۱۵ میلیون و ۳۰۰ هزار پرونده در قوه قضائیه به ثبت رسیده و رسیدگی به این پرونده‌ها دشوار است، به‌خصوص با توجه به کمبودهای قوه قضائیه در بحث منابع انسانی؛ اگر چه در این حوزه کارهای ارزشمندی شده ولی با وجود این کمبود رسیدگی به این رقم کار طاقت‌فرسایی است». تعداد بالای عناوین مجرمانه باعث می‌شود که هر کسی با یک دعوی بسیار ساده بتواند در صورت شاکای بودن نفر مقابل را برای مدتی به زندان بیندازد. البته در چند سال اخیر برخی از قضات با دادن حکم جایگزین از حبس افراد جلوگیری کرده‌اند. اما وجود تعداد عناوین مجرمانه زیاد در ایران باعث شده که زندان‌های ما با مشکل محدودیت ظرفیت روبه‌رو شوند و از طرفی هم نگهداری مجرمان در زندان‌ها هزینه‌های بسیار زیادی را به دوش دولت بگذارد. از سویی دیگر مجازات حبس برای افرادی که جرایم سنگینی ندارند می‌تواند تبعات مالی و روانی بسیار زیادی برای خود و خانواده‌هایشان از جمله فروپاشی خانواده‌ها و ایجاد مشکل در تأمین هزینه‌های مالی

خانواده به همراه داشته باشد. مهمتر از تمام اینها، معضلاتی است که مجرم با ورود به زندان دچار آن می‌شود: از جمله آنها یادگیری جرایم دیگر است. وجود چنین معضلاتی باعث شد تا حقوقدانان و مسئولان قضایی به فکر راهی برای بیرون رفتن از این مشکلات بیفتند. یکی از راه‌حل‌هایی که برای جایگزین مجازات حبس پیشنهاد شد استفاده از پابند الکترونیکی بود. به همین منظور طرح استفاده از پابند الکترونیکی نخستین‌بار در نیمه دوم سال ۱۳۸۸ با هدف کنترل زندانیان و کاهش آسیب به خانواده زندانیان مطرح و در سال ۹۲ از سوی نمایندگان مجلس تصویب شد. هیأت وزیران بنا به پیشنهاد وزارت دادگستری و به استناد بند «و» ماده «۱۷» ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۹۳ کل کشور، معاون اول رئیس‌جمهوری آیین‌نامه نظارت و مراقبت الکترونیکی زندانیان واجد شرایط را برای اجرا ابلاغ کرد. براساس این آیین‌نامه،

دادگاه اجازه مجازات جایگزین حبس را داشت، می‌تواند پابند الکترونیکی دوران محکومیت خود را در خارج از زندان بگذراند. به این صورت که برای مجرم محدوده مکانی مشخصی تعیین می‌شود و تمام رفت و آمدهای او در مسیر پابند به وضوح برای مسئولان قضایی که وظیفه رصد کردن این موارد را دارند قابل رویت و پیگیری است. همین دلیل بسیاری از مجرمان در انتظار استفاده از پابند برای گذراندن دوران مجازات خود در خارج از زندان هستند زیرا استفاده از این طرح می‌تواند راه‌حل بسیار خوبی برای مشکلات به وجود آمده برای دولت و همچنین مجرمان جرایم تعزیری درجه ۵ تا ۸ باشد.

تأثیر مجازات جایگزین بیشتر از حبس است

عبدالمصمد خرماشاهی
حقوقدان و وکیل پایه یک دادگستری

یکی از وظایف قوه قضائیه اقدامات پیشگیرانه و همین‌طور اقدامات مراقبتی است. البته این موارد در کشورهای توسعه‌یافته از سال‌ها قبل اجرا می‌شود صرفاً مجازات متهمان و مجرمان منظر نیست بلکه اصلاح آنها هدف است. زیرا اگر قرار باشد با تمام مجرمان به نحوی برخورد شود که دیگر نتوانند در جامعه زندگی کنند و خودشان را تطبیق دهند اشتباه‌بزرگی است. بنابراین باید اول اقدامات پیشگیرانه صورت گیرد به این معنی که مجرمان حرفه‌ای یا کسانی که به عادت، رفتار خطرناک دارند تحت نظر باشند و رفتارشان بررسی شود که بعدها مرتکب جرم بزرگتری نشوند. بعد از آن اگر قرار است حکمی صادر شود به منظور تنبیه آن فرد و اصلاح فرد است و اجرای عدالت در جامعه است.

مشخص شده که زندان‌ها نتیجه مثبتی در اصلاح مجرم نداشته‌اند به لحاظ این که پرونده‌های مادر کشور و مجرمان زیاد هستند به همین دلیل سال‌هاست مسئولان قوه قضائیه تأیید می‌کنند قضات کمتر حکم حبس بدهند اما می‌بینیم که اکثر مجازات‌ها یا شلاق است یا حبس و این زندان رفتن افراد با توجه به عدم امکاناتی که سازمان زندان‌ها دارد نه تنها نتیجه مطلوب را ندارد بلکه خودش مزید بر علت می‌شود. یعنی افراد در زندان‌ها از مجرمان حرفه‌ای الکترونیکی به لحاظ نظارت و مراقبت در تردان این افراد بسیار دیگر جامعه ضمن این که خانواده آنها هم گرفتار معضل می‌شوند. این که فلسفه زندان باز و یا زندان نیمه باز از قدیم بوده، این است که زندانی صرفاً در زندان نباشد و بتواند تحت شرایطی با خانواده خودش مراد داشته باشد و کار کند و خدمات آرایه دهد ولی رفت و آمد او تحت کنترل باشد. بنابراین پابندهای الکترونیکی به لحاظ نظارت و مراقبت در تردان این افراد بسیار خوب است. ضمن این که اقدامات دیگری هم لازم است که نگهداریم اصلاح جرمی به وقوع بپیوندد. زمینه بروز جرایم را از بین ببریم و در کنار آن این اقدامات صورت گیرد والا صرف زندانی کردن مجرمان و بالاتر کردن آنها قطعاً تبعات خوبی در جامعه نخواهد داشت. زندانی شدن یک فرد یک خانواده را دچار معضل می‌کند ضمن این که صرفاً در زندان بدون این که کار مفیدی انجام دهد خودش مشکلی بر مشکلات جامعه اضافه می‌کند.

در قانون مجازات اسلامی ما یک سری حدود داریم که از احکام الهی است مانند شرب خمر یا قصاص که این حق الناس است. یک سری هم مجازات‌هایی هستند که قانونگذار به‌عنوان مجازات‌های تعزیری در نظر می‌گیرد و برای جرایم مختلف است. بنابراین ما قصاص را داریم، حدود را داریم و مجازات تعزیری را داریم که از درجه ۱ شروع می‌شود تا درجه ۸ تمام می‌شود. اما معمولاً جرایم سبک را تبدیل به جزای نقدی می‌کنند تا برتری به درجه‌های بالاتر که زندان‌های سنگین دارد. این تعزیرات از سوی قانونگذار تعیین می‌شود و با مجازات‌هایی که در حدود اسلامی است طبیعتاً فرق دارد ولی تمام مجازات‌ها با هدف اصلاح مجرم و اجرای عدالت و سیاست کلی قوه قضائیه این است که زندان‌ها به دلیل عدم امکانات خلوت تر شوند و مجازات جرایم سبک به جزای نقدی کاهش یابد و یاد قانون مجازات اسلامی به دفعات در مورد تعلیق مجازات‌ها تأکید شده است. بسیاری از مجازات‌های تا دو سال حبس را قاضی می‌توان تعلیق دهد و یا در صورت حکم آن تعلیق دهد که من فکر می‌کنم این سیاست جایگزین کردن مجازات و یا تعلیق مجازات و یا تعلیق در صدور احکام می‌تواند نتیجه مثبت‌تری نسبت به سایر مجازات‌ها داشته باشد.

جدول درجه مجازاتی که می‌توان به جای مجازات مجرم از پابند الکترونیکی استفاده کرد

نوع مجازات	درجه ۵	درجه ۶	درجه ۷	درجه ۸
حبس	بیش از ۲ تا ۵ سال	بیش از ۶ ماه تا ۲ سال	از ۹۱ روز تا ۶ ماه	تا سه ماه
جزای نقدی	بیش از ۸۰ میلیون ریال تا ۱۸۰ میلیون ریال	بیش از ۲۰ میلیون ریال تا ۸۰ میلیون ریال	بیش از ۱۰ میلیون ریال تا ۲۰ میلیون ریال	۱۰ تا ۱۰۰ میلیون ریال
مصادره	***	***	***	***
تحلال	***	***	***	***
فصل	***	***	***	***
محرومیت از حقوق اجتماعی	بیش از ۱۵ تا ۵ سال	بیش از ۶ ماه تا ۵ سال	تا ۶ ماه	***
ممنوعیت از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی برای اشخاص حقوقی	ممنوعیت دائم	حداکثر تا مدت ۵ سال	***	***
ممنوعیت از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه برای اشخاص حقوقی	ممنوعیت دائم	حداکثر تا مدت ۵ سال	***	***
ممنوعیت از صدور برخی از اسناد تجاری به وسیله اشخاص حقوقی	***	حداکثر تا مدت ۵ سال	***	***
شلاق	***	از ۳۱ تا ۷۴ ضربه شلاق و تا ۹۹ ضربه شلاق در جرایم منافی عفت	از یک تا ۳۰ ضربه	تا ۱۰ ضربه
انتشار حکم	***	انتشار حکم قطعی در رسانه‌ها	***	***

عباس تدین
حقوقدان و وکیل پایه یک دادگستری

موضوع پابندهای الکترونیکی بعد از تصویب قوانین جدید مجازات اسلامی و آیین دادرسی کیفری مطرح شده است. تقریباً از سال ۱۳۹۳ شاهد طرح این موضوع بوده‌ایم و دلیل آن این است که هم در ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی و هم در بحث اجرای احکام آیین دادرسی کیفری و در ماده ۵۵۳، قانونگذار بحث استفاده از سامانه‌ها و سیستم‌های الکترونیک را برای نخستین‌بار پیش‌بینی کرده است. قانونگذار صراحتاً بیان کرده است که در چه جرایمی می‌توان از این سیستم‌ها یا پابندهای الکترونیکی استفاده کرد. همچنین در آیین‌نامه‌ای هم که به تصویب هیأت وزیران رسیده تحت عنوان آیین‌نامه اجرایی مراقبت و نظارت الکترونیکی از زندان‌ها، به مراحت گفته شده است که برای زندانیان جرایم تعزیری درجه ۵ تا ۸ با نظرس دادگاه، زندانیان محکوم به جایگزین حبس که با نظرس دادگاه و زندانیان که به مرخصی اعزام می‌شوند یا زندانیانی که در موسسات خاصی برای گذراندن دوران مجازات مشغول به کار می‌شوند با اجازه دادستان می‌توان از سیستم پابند الکترونیکی استفاده کرد. همچنین زندانیانی که جرایم تعزیری ۵ تا ۷ دارند که در واقع محکوم شده‌اند اما باید بخشی از محکومیتشان را خارج از زندان بگذرانند و همچنین

مجازات‌های جایگزین از سوی قاضی اختیاری است

الکترونیکی به علت آن که تجهیزات الکترونیکی به همراه دارد، هزینه بالایی دارد که در بیشتر موارد این هزینه را بر کسائی که می‌خواهند از این طرح استفاده کنند تحمیل می‌کنیم. هزینه تجهیزات و نگهداری این پابندهای الکترونیکی مبلغی حدود یک میلیون تومان است که معمولاً بر دوش متقاضی استفاده از طرح است. در آیین‌نامه مرتب با همین موضوع نیز اشاره شده است که اگر کسی می‌خواهد برای رفتن به مرخصی از این دستگاه استفاده کند باید به میزان دو برابر هزینه دستگاه را در سازمان زندان‌ها وادیه بگذارد. همچنین جایی گفته شده است که اگر این وسیله هزینه‌ای برای نگهداری داشته باشد، این هزینه‌ها را باید زندانی پرداخت کند. البته که شاید در ظاهر این هزینه زیادی نباشد، به یاد دارم که حتی شاید برخی روزی ۳ هزار تومان بود که البته در مدت طولانی نیز بسیار زیاد است. باید این نکته را حتماً به یاد داشته باشیم که تحمیل این هزینه‌ها به اشخاص می‌تواند برای زندانی مشکل به وجود آورد و حتی شاید برخی از افراد نتوانند هزینه استفاده از این تجهیزات را تأمین کنند و این اتفاق می‌تواند بسیار مشکل‌ساز باشد. از نظر دیگر اگر زیرساخت‌های ما در بحث فضای الکترونیک آماده نباشد شاید در امکان استفاده از تجهیزات با مشکل مواجه شویم زیرا این افراد باید

مشمول نهادهای احقاقی مانند آزادی مشروط یا تعلیق مجازات قرار گرفته‌اند هم می‌توانند از دستبند پابند الکترونیکی استفاده کنند و تحت نظر و کنترل قرار بگیرند. نکته‌ای که باید به آن توجه داشت این است که طرح پابندهای الکترونیکی معایب و مزایایی را هم به دنبال دارد. مهم‌ترین مزیت این سیستم الکترونیکی کاهش تورم کیفری از لحاظ جمعیت زندان است. بخش اعظمی از کسائی که در زندان نگهداری می‌شوند با استفاده از این طرح می‌توانند به آغوش جامعه برگردند. همین ارتباط افراد در جامعه به‌طور یقین می‌تواند به افراد زندانی کمک کند و بعد از گذراندن دوران محکومیت بهتر می‌تواند به جامعه بازگردد. بنابراین از این نظر که جمعیت زندان کاهش پیدا می‌کند و این زندانیان دور از اجتماع قرار نمی‌گیرند و همچنین باز پروری آنها راحت‌تر خواهد بود از مزیت‌های طرح پابند الکترونیکی است. از دیگر مزیت‌هایی که این طرح می‌تواند به همراه داشته باشد می‌توان به کاهش هزینه‌های نگهداری زندانیان در زندان اشاره کرد. این امر مسلم است که اگر زندانی را بتوان خارج از زندان و در محیط اجتماع نگهداری کرد هزینه‌های کمتری را برای سازمان زندان‌ها و دیگر مراجع ذیربط به همراه داشته باشد که البته ممکن است این مسائل در نگاه اول به چشم نخورد. اما می‌توان معایب را نیز برای طرح پابندهای الکترونیکی برشمرد. به‌عنوان مهم‌ترین نکته برای معایب این پابندها باید گفت که استفاده از این طرح

قضات ما وقتی حکم می‌دهند مانع قانونی مواجه نیستند اما ممکن است یک قاضی وقتی ببیند امکان دادن چنین حکمی وجود ندارد از دادن آن ابا کند. باید توجه داشت که چنین حکم‌هایی برای مجرم حق نیست و مجرم در این زمینه حق اعتراض ندارد. در واقع این حکم‌ها تحت اختیار قاضی است و شاید قاضی تشخیص دهد که به یک مجرم اجازه استفاده از این طرح را بدهد و به یک مجرم اجازه استفاده از پابندهای الکترونیک را ندهد. نهادهای ارفاقی یعنی این که اگر قاضی تشخیص داد و صلاح دانست از آن نهاد ارفاقی می‌تواند مجرم را بهتر مند کند و تکلیفی ندارد و بنابراین حق برای محکوم‌علیه ایجاد نمی‌شود. بنابراین چه‌بسا که مجرم درخواست استفاده از مجازات‌های جایگزین و ... را داشته باشد، اما قاضی بنا بر مصلحتی که خودش می‌داند این حق را به مجرم ندهد. طرح‌های ارفاقی یک تکلیف نیست بلکه اختیار است. در هیچ جای قانون برای این گونه طرح‌ها الزامی داده نشده است بنابراین این که متهم و یا محکوم‌علیه بگوید از اینها استفاده کنید قاضی از آن سرباز می‌زند و براحقی برای مجرم نیست. مهم‌ترین معضل ما که باعث شد به سمت چنین طرح‌هایی برویم معضل تراکم جمعیت زندان‌ها بود. تعداد بالای جمعیت زندان‌ها هزینه بسیار زیادی را به‌بودجه عمومی و همچنین محیط‌های شهری وارد می‌کند، همچنین مبلغ بسیار زیادی از این هزینه‌ها سازمان زندان‌ها و نهادهای متولی تحمیل می‌کند اما دلایل دیگری نیز وجود دارد که پنهان است و معمولاً

قضاوت ما وقتی حکم می‌دهد مانع قانونی مواجه نیستند اما ممکن است یک قاضی وقتی ببیند امکان دادن چنین حکمی وجود ندارد از دادن آن ابا کند. باید توجه داشت که چنین حکم‌هایی برای مجرم حق نیست و مجرم در این زمینه حق اعتراض ندارد. در واقع این حکم‌ها تحت اختیار قاضی است و شاید قاضی تشخیص دهد که به یک مجرم اجازه استفاده از این طرح را بدهد و به یک مجرم اجازه استفاده از پابندهای الکترونیک را ندهد. نهادهای ارفاقی یعنی این که اگر قاضی تشخیص داد و صلاح دانست از آن نهاد ارفاقی می‌تواند مجرم را بهتر مند کند و تکلیفی ندارد و بنابراین حق برای محکوم‌علیه ایجاد نمی‌شود. بنابراین چه‌بسا که مجرم درخواست استفاده از مجازات‌های جایگزین و ... را داشته باشد، اما قاضی بنا بر مصلحتی که خودش می‌داند این حق را به مجرم ندهد. طرح‌های ارفاقی یک تکلیف نیست بلکه اختیار است. در هیچ جای قانون برای این گونه طرح‌ها الزامی داده نشده است بنابراین این که متهم و یا محکوم‌علیه بگوید از اینها استفاده کنید قاضی از آن سرباز می‌زند و براحقی برای مجرم نیست. مهم‌ترین معضل ما که باعث شد به سمت چنین طرح‌هایی برویم معضل تراکم جمعیت زندان‌ها بود. تعداد بالای جمعیت زندان‌ها هزینه بسیار زیادی را به‌بودجه عمومی و همچنین محیط‌های شهری وارد می‌کند، همچنین مبلغ بسیار زیادی از این هزینه‌ها سازمان زندان‌ها و نهادهای متولی تحمیل می‌کند اما دلایل دیگری نیز وجود دارد که پنهان است و معمولاً